

Luuk van Middelaar

Alleen veeltaligheid kan het Frans in de EU redden

Terwijl het onderhoud in Moskou nog gaande was, circuleerde al wel een foto. We zagen een immense ovale tafel met Poetin en Macron elk aan één verre kant in een verder lege Kremlinzaal. Geen minister of adviseur mocht dit Covid-proof tête-à-tête verstoren. Toch moeten wel twee tolken aanwezig zijn geweest: buiten beeld maar onmisbaar. Diplomatie is in Europa ook altijd vertaling.

Op de persconferentie nadien spraken beide presidenten hun landstaal. Logisch voor Poetin, staand voor vier Russische vlaggen. Maar gold datzelfde voor zijn gast, met twee Franse én twee EU-vlaggen achter zich en sprekend (ook in de ervaring van de gastheer) namens Frankrijk en Europa? Had Macron niet deels Engels kunnen spreken, omwille van zijn Europa-brede publiek?

Het Frans verliest de status van mondiale en Europese lingua franca - behalve in Afrika

Maandagavond niet, maar zulke vragen gaan komen. De gevoeligheid ervoor neemt toe. Kort voor de Kremlintrip werd op Twitter druk gekissebist tussen Franse diplomaten en journalisten van Brits-Amerikaanse media over de Engelse vertaling van sleuteltermen uit een interview dat Macron aan *Le Journal du Dimanche* had gegeven - ging hij nu wel of geen concessies doen?

Terwijl zijn baas op weg naar Moskou was, haalde een Franse minister op een conferentie over veeltaligheid uit naar het 'glo-bish'. Jean-Baptiste Lemoyne, belast met Toerisme en Francophonie, noemde zulk pover internationaal Engels „de taal van niemand die aan allen wordt opgelegd”, met een „woordenschat van 300 woorden... die dom maakt”. Dit half jaar biedt het EU-Raadsvoorzitterschap aan Parijs behalve een fijne diplomatieke rol voor de president ook de kans in de bres te springen voor een zaak waarover in Nederland eerder meewarig wordt gedaan: de positie van het Frans binnen de Unie.

Die positie verzwakt rap. Hoe meer lidstaten, hoe meer Engels, zo blijkt sinds 25 jaar. Brexit keert de trend niet. Het vertrek van de Britten maakt de situatie eerlijker. Nu hebben nog maar zo'n 5 van de 450 miljoen EU-burgers het privilege van Engels als moedertaal. De EU-instellingen worden steeds Engelstaliger, aldus een lijvig Frans rapport vorig najaar. Ook naar het publiek toe.

Terwijl de woordvaardige Commissievoorzitter Jean-Claude Juncker (2014-2019) de drie grote talen graag mocht jongleren, communiceert zijn (Duitse) opvolgster Ursula von der Leyen, die het Frans prima beheerst, vrijwel uitsluitend in het Engels.

Gelijkheid van de nationale talen is de Europese grondnorm. EU-verdragen en wetgeving worden gepubliceerd en zijn geldig in de 24 officiële talen. Ook Europarlementariërs spreken meest hun eigen taal, dankzij een grote tolkdienst. Maar intern en extern in de EU alles in alle talen vertalen, van interne werkdocumenten tot tweets, blijkt praktisch onmogelijk en financieel onhoudbaar. Dus is het schipperen.

Drie modellen zijn er voor een veeltalige democratische ruimte, zo leerde ik van filosoof Philippe Van Parijs, auteur van *Linguistic Justice*. Ten eerste: één verplicht te leren lingua franca, dus tweetaligheid voor alle burgers (behalve voor wie dit tevens de moedertaal is). In de praktijk: Engels als het nieuwe Latijn. Ten tweede: vertalingen en vertolkingen tussen een setje hoofdtalen én het leren van ten minste een ervan door burgers wier moedertaal er niet bij zit. Dit lijkt op hoe Engels, Frans en Duits in de Commissie de status van 'werktaal' hebben; ook de VN kent zo iets. Derde model: vertalingen en vertolkingen tussen alle officiële talen. Deze optie, voorlopig buiten bereik, wint wel aan plausibiliteit dankzij nieuwe technologie - spraakcomputers, vertaalprogramma's en AI.

Het Frans verliest de status van mondiale en Europese lingua franca (behalve in Afrika, waar over één generatie zeker acht op tien Franstaligen ter wereld leeft). Daar zit de pijn: model twee is kapot. Van de weeromstuit mikt Parijs binnen de EU op veeltaligheid: ruimhartiger gebruik van de niet-Engelse talen. Toch schuurt dat. Het Frans legt het af tegen het Engels, maar ziet zichzelf natuurlijk niet in dezelfde liga spelen als Litouws of Portugees. Bovendien kunnen ook de voordelen van nieuwe technologie in hun tegendeel omslaan. Wat als het lezen en begrijpen van anderstaligen dankzij AI zo simpel wordt, dat vrijwel niemand meer een vreemde taal wil leren?

Beter kunnen de Fransen de politieke, economische en wetenschappelijke dominantie van het Engels aanvaarden. En tegelijk méér energie stoppen in onderwijs in een tweede Europese vreemde taal, thuis en in de rest van de EU. Dan hebben we én Engels voor de Unie-wijde communicatie én (afhankelijk van land of school) Duits, Italiaans of Zweeds voor het gesprek met de burens, de ervaring van een ander wereldbeeld, de rijkdom van de literatuur. Communicators en culturele bruggenbouwers: de Unie heeft beide nodig.